

Leithon, een vroeg-middeleeuwse nederzetting aan de Oude Rijn

Onlangs publiceerden archeologen van de Universiteit van Amsterdam een rapport over hun opgraving van een vroegmiddeleeuwse nederzetting in de huidige gemeente Leiderdorp. Een deel van het enorme aantal vondsten is tot mei november 2019 te zien op een speciaal aan deze opgraving gewijde tentoonstelling in het Leiderdorpse museum.

De eerste aanwijzingen dat er zich in het deel van Leiderdorp dat tegen de Oude Rijn aan ligt in de Merovingische en vroeg-Karolingische tijd een bloeiende nederzetting lag, werd al in 1950 geleverd. In dat jaar trof de archeoloog W.C. Braat ter hoogte van de huidige Persant Snoepweg, in een nevengeul van de Oude Rijn, imposante beschoeiingen aan en een groot aantal scherven uit de Merovingische periode. Toen de gemeente Leiderdorp aan het begin van deze eeuw het bestemmingsplan voor het plangebied de Plantage (nog geen 100 meter zuidelijk van de plek waar Braat zijn vondsten had gedaan) goedkeurde, waren de verwachtingen dan ook hooggespannen. Archeologisch vooronderzoek dat in 2003 plaatsvond toonde aan dat de vondsten van Braat hadden toebehoord aan een nederzetting waarvan de naam in middeleeuwse geschriften en oorkondes opduikt. Leithon was een langgerekte nederzetting waarvan de bebouwing zich concentreerde langs de oever van een veenstroom die uitliep in de Oude Rijn. De bouwplannen voor het plangebied Plantage verdwenen

▲ Inhoud van een schatbuidel, enkele van de talrijke vondsten van Leithon. (FOTO'S: UVA)

dankzij de economische crisis van 2006 enkele jaren in de ijskast. Daardoor konden de archeologen pas in 2013 het terrein verder onderzoeken. Uiteindelijk hebben archeologen van de Universiteit van Amsterdam twee seizoenen veldwerk verricht in de Plantage. En nu is hun rapport gepubliceerd en zijn vondsten nog tot eind mei te zien op een speciale tentoonstelling.

Vondsten

Van Leithon zelf hebben de archeologen weinig teruggevonden. De dikke in de Middeleeuwen afgezette kleilaag, die de restanten van Leithon had afgedekt, was in al in de zestiende en zeventiende eeuw afgegraven ten behoeve van de baksteenindustrie. Alles wat er nog resteerde waren enkele waterputten en een drietal spiekers (opslagplaatsen). Dat bleek toch voldoende om het begin van de nederzetting te dateren rond het jaar 630.

Wat de archeologen wel aantroffen was de voortzetting van de watergang (waarschijnlijk een nevengeul van de Oude Rijn die al in de Romeinse tijd moet zijn ontstaan) waarvan Braat in 1950 al een klein stukje had blootgelegd. Deze geul, waar de bebouwing langs lag, bleek over een lengte van bijna een kilometer voorzien te zijn van een stevige houten beschoeiing. Een beschoeiing, die in de loop van de twee eeuwen ettelijke malen is vernieuwd. Dendrochronologisch onderzoek heeft aangetoond dat de eerste beschoeiing rond 680 werd aangelegd. Na deze

Tekst:
Joost Vermeulen

Merovingische fase is hij in de Karolingische periode nog twee keer geheel vernieuwd, rond 770 en in 799. Kort na 800 veranderde de waterloop enigszins (misschien door een overstroming) en werd de nieuwe loop ook van een nieuwe walkant voorzien. Die werd goed onderhouden (gerepareerd en aangevuld) tot ongeveer 830. Er zijn geen sporen meer van werkzaamheden of van bebouwing langs de oever na 840. Het gebied is dan verlaten. De bewoners zijn vertrokken naar de hoge oever van de oude Rijn waar een nieuwe nederzetting verschijnt. Pas rond 1600 komt er bebouwing terug.

Van de bewoners langs deze geul zijn dus weliswaar de woningen niet teruggevonden, toch heeft de opgraving veel informatie opgeleverd over hoe ze geleefd hebben. Op de bodem van de geul troffen de archeologen namelijk een enorme hoeveelheid materiaal aan. Materiaal dat daar per ongeluk in terecht kwam, erin is gestort als (huis) vuil maar ook in enkele gevallen daar moedwillig (als votief offer?) is achtergelaten. Over het hele opgravingstraject werden ruim tweehonderdduizend vondsten gedaan. De helft daarvan bestond uit dierenbotten, maar er zaten ook natuursteen, metaalstukken, verbrand leem, hout, glas, menselijk bot en metalen voorwerpen tussen.

Bestaanseconomie

De vondsten laten zien dat veeveel het belangrijkste onderdeel vormde van de bestaanseconomie van Leithon. Opvallend is dat onder de botten van runderen het overgrote deel afkomstig is van jonge dieren. Lag de nadruk wellicht op het fokken van runderen en werden de oudere dieren verkocht voor de slacht? Akkerbouw speelde een veel geringere rol. Wel werden er groenten en fruit gekweekt voornamelijk voor eigen gebruik,

▲ Archeologen van de Universiteit van Amsterdam aan het werk bij de opgraving in het plangebied de Plantage te Leiderdorp.

Meer info:

- M.F.P. Dijkstra & A.A.A. Verhoef, *Nieuw licht op Leithon. Archeologisch onderzoek naar de vroegmiddeleeuwse bebouwing in het plangebied Leiderdorp-Plantage*, Universiteit van Amsterdam, Diachron UvA, ISBN 9789078863885.
- Menno Dijkstra, *Nieuw licht op Leithon. Leiderdorp in de Vroege Middeleeuwen*, Leiderdorps Museum/UvA, BCL Archeologische Reeks 3, prijs € 12,-.
- Tentoonstelling 'Nieuw licht op Leithon' t/m 16 november 2019 in het Leiderdorps museum.
- Van Diepeningenlaan 110 te Leiderdorp, www.leiderdorpsmuseum.nl

zo lijkt het. Opvallend is de aanwezigheid van sporen van hop. Die troffen de archeologen in dermate grote hoeveelheden aan dat men denkt dat er in Leithon een bierbrouwerij heeft gestaan. Op een drietal plekken langs de geul werden er ook sporen aangetroffen die de aanwezigheid van een ijzersmederij doen vermoeden. De pollenanalyse gaf verder aan dat er ook vlas en hennep werd verbouwd in de omgeving. Die producten werden ter plekke verwerkt. Honderden weefgewichtjes wezen erop dat er ook lakense stof werd geproduceerd. De grondstof daarvoor, wol, werd vermoedelijk geïmporteerd. Er zijn geen aanwijzingen dat er hier op grote schaal schapen werden gehouden.

Wat zegt dit alles over de status van Leithon? Het was in ieder geval een nederzetting waarin meer werd geproduceerd dan er voor eigen gebruik noodzakelijk was. En niet onbelangrijk: er zaten tussen alle vondsten ook geldstukken en luxeproducten, voorwerpen die wijzen op handel. De positie aan een bescheiden nevengeul en met een heel gering eigen achterland maken het minder waarschijnlijk dat Leithon een echte zelfstandige handelsplaats was (zoals Tiel of Dorestad). Maar haar positie, niet ver van een echte handelsstad zoals Valkenburg en vlakbij een drukke handelsroute zoals de Oude Rijn, maakt het volgens de archeologen aannemelijk dat: 'Leithon gezien moet worden als een nederzetting die mensen en materiaal leverde voor het drukke handelsverkeer. Het leverde voorraden, wollen lakens voor de zeilen, vlees voor onderweg, kleine metaalwerken voor de schepen'. Voor deze arbeid werd betaald met klinkende munt. Alles wijst er volgens hen ook op dat Leithon een connectie had met Dorestad. 'De feitelijke handelaren en scheepseigenaren woonden waarschijnlijk daar', aldus de archeologen in hun rapportage. Die band met Dorestad verklaart volgens hen ook waarom Leithon rond 840 ophoudt te bestaan. 'Daar [in Dorestad] begon de neergang na 830. De handel droogde op. Over het hoe en waarom daarvan zijn nog vele vragen; maar een ding staat vast: Dorestad houdt op een belangrijke handelsstad te zijn. Het belangrijkste bewijs daarvan is dat de laatste muntslag uit Dorestad stamt uit 855. In het kielzog van Dorestad werd het veel kleinere Leithon meegesleept'. ◀